

آتشدکه چهارقاپي

چهار قاپو يا چهار قاپي به معني چهار در ، از جمله آتشدکه هاي زمان ساساني در شهر مرزي قصرشيرين است . اين آتشدکه از نوع آتشدکه هايي است که داراي دالان طواف بوده و لي متأسفانه در اثر مرور زمان رواق آن فرو ريخته است ولي با اين وجود در برخي از قسمت ها آثاري از آن ديده مي شود . اين آتشدکه عبارت است از اتاق مربع شکل به ابعاد 25*25 متر که داراي سقفي گنبدي شکل به قطر 16 متر بوده ولي متأسفانه اکنون اثري از آن باقي نمانده است و تنها بقايي گوشواره ها در چهار گوشه آن ديده مي شود . اين اتاق مربع شکل داراي چهار درگاه ورودي است که به رواق اطراف فضاي مرکزي منتهي مي شوند . در اطراف اين بنا مجموعه اتاق ها و فضاهايي وجود دارد که بخش هايي از آنها در نتيجه کاوش هاي باستان شناختي سال هاي اخير شناسايي شده است . اين بنا با استفاده از مصالح محلي از قبيل لاشه سنگ و ملاط گچ ساخته شده است . البته گنبد بنا آجري بوده است . اگرچه اکثر باستان شناسان اين بنا را آتشدکه اي از زمان خسرو پرويز پادشاه ساساني مي دانند ولي برخي نيز آن را کاخي از همان زمان مي دانند.

کاخ خسرو

در حاشيه شمالي شهر کنوني قصرشيرين و در نزديکي آتشدکه چهار قاپي ، ويرانه هاي قصر خسرو پرويز ديده مي شود که امروزه به صورت تلي از خاک در آمده است . اين بنا بر روي مصطبه اي به ارتفاع 8 متر ايجاد شده است . اين بنا در جهت شرقي - غربي به ابعاد 285*98 متر ساخته شده که راه ورود به داخل بنا از طريق پلکان دو طرفه اي بوده است . در قسمت شرقي بنا ، تالار ستون مستطيل شکلي وجود دارد که سقف آن به وسيله طاق هاي آجري پوشش داده شده است . در پشت تالار ، اتاق گنبد دار بزرگي ساخته شده که راه ورود به آن از طريق درگاهي است که در قسمت غربي تالار ايجاد شده است . در دو طرف شمال و جنوب اتاق گنبد دار ، اتاق هاي مستطيل شکلي وجود دارد که از طريق اتاق گنبد دار قابل دسترسي بوده اند . همچنين در پشت اتاق گنبد دار ، حياطي مربع شکل با رواق ستون دار قرار دارد که ابعاد آن 27*27 متر مي باشد . دور اطراف اين حياط ستون دار را اتاق هاي متعددي فرا گرفته است . در قسمت غربي حياط نيز ايواني ساخته شده است که از طريق درگاهي به حياط ديگر کاخ منتهي مي شود . در اطراف اين حياطها نيز مجموعه اتاق ها و اصطبل ها قرار گرفته است .

در قسمت شمالي تراس ، چندين خانه به صورت يك مجموعه وجود دارد . اسکار رويتر اظهار مي کند خانه هايي که در قسمت مرکزي عمارت قرار دارند احتمالاً حرم پادشاه را شکل مي دهند و خانه هاي واقع در بيرون ساختمان مکاني براي پذيرائي ميهمانان بوده است .

در مورد اين کاخ ، مورخين و جغرافي نويسان ايراني و عرب هر کدام مطلبي نوشته اند ، اکثر اينها اظهار مي کنند که اين کاخ توسط خسرو پرويز در ميان باغ وسيعي ساخته شده که حيوانات وحشي با کمال آزادي در اين مکان مي زيسته اند و آب فراواني از رودخانه الوند در جدولي مرتفع به اين باغ وارد مي گشته است . با قوت اين کاخ را جزء عجيب جهان به شمار آورده که در سال 628 ميلادي توسط هراکليوس ويران شده است

آتشدکه چهارقاپي

چهار قاپو يا چهار قاپي به معني چهار در ، از جمله آتشدکه هاي زمان ساساني در شهر مرزي قصرشيرين است . اين آتشدکه از نوع آتشدکه هايي است که داراي دالان طواف بوده و لي متأسفانه در اثر مرور زمان رواق آن فرو ريخته است ولي با اين وجود در برخي از قسمت ها آثاري از آن ديده مي

شود . این آتشکده عبارت است از اتاقی مربع شکل به ابعاد 25*25 متر که دارای سقفی گنبدی شکل به قطر 16 متر بوده ولی متأسفانه اکنون اثری از آن باقی نمانده است و تنها بقایای گوشواره ها در چهار گوشه آن دیده می شود . این اتاق مربع شکل دارای چهار درگاه ورودی است که به رواق اطراف فضای مرکزی منتهی می شوند . در اطراف این بنا مجموعه اتاق ها و فضاهایی وجود دارد که بخش هایی از آنها در نتیجه کاوش های باستان شناسی سال های اخیر شناسایی شده است . این بنا با استفاده از مصالح محلی از قبیل لاشه سنگ و ملاط گچ ساخته شده است . البته گنبد بنا آجری بوده است . اگرچه اکثر باستان شناسان این بنا را آتشکده ای از زمان خسرو پرویز پادشاه ساسانی می دانند ولی برخی نیز آن را کاخی از همان زمان می دانند

بنای طاق گرا در گردنه پاتاق بر سر راه کرمانشاه به سرپل ذهاب و در کنار راه باستانی سنگفرشی بنا شده که فلات ایران را به بین النهرین ارتباط می داده است . به علت تغییر مسیر ، این راه و بنای طاق گرا اکنون در شیب های پائین جاده آسفالته قرار گرفته است .

از نظر معماری ، بنای طاق گرا ، فضای ایوان مانندی است که تماماً از سنگ ساخته شده است .

این بنای مستطیل شکل به ابعاد 7/70*4/86 متر است که ورودی آن به طرف جنوب و مشرف بر جاده سنگفرش باستانی است . از لحاظ ساختاری ، این بنا به وسیله بلوک های سنگی ساخته شده است که به صورت مکعب مستطیل تراشیده شده اند . مصالح داخلی دیوارها نیز از لاشه سنگ و ملاط گچ است .

دیوارهای جناحین این بنا تا حدودی بلندتر ساخته شده اند تا بتوانند سقف طاق را کاملاً مسطح نمایند . ارتفاع کف بنا از سطح زمین 1/20 متر و ارتفاع از کف تا لبه قوس 5/92 متر و از لبه قوس تا زیر گیلویی اول 1/20 متر است . همچنین بلندی افریز اول 60 سانتی متر است که بر روی آن یک ردیف بلوک سنگی ساده به بلندی 45 سانتی متر قرار گرفته است . بر روی این بخش ، سنگ های تزئینی افریز دوم قرار دارد . همچنین در بالاترین بخش بر روی لبه بام بنا ، یک ردیف کنگره به ارتفاع 92 سانتی متر قرار گرفته است . بنابراین ارتفاع بنا از سطح زمین تا بالاترین نقطه 11/7 متر است ، همچنین عرض دهانه طاق 10/4 متر و عمق آن 3/10 متر می باشد . دیوارهای داخلی این بنا به وسیله نقوش هندسی حجاری شده است .

در مورد زمان ساخت این بنا اختلاف نظرهایی وجود دارد برخی آن را به دوره اشکانی و برخی دیگر آن را به دوره ساسانی نسبت داده اند . همچنین برای این بنا ، کارکرد های متفاوتی چون یادگار احداث راه کاروانرو ، توقفگاه موکب شاهی ، اریکه سلطنتی ، پاسگاه مرزی و یا بنای یادبودی از یک پیروزی ذکر شده است

قصر شیرین

بنای تاریخی « چهارقاپو » در شهر ستان قصرشیرین در دوران حکومت ساسانیان به عنوان تفرجگاه و محلی برای تفریح و خوشگذرانی شاه و درباریان به دستور « خسرو پرویز » پادشاه ساسانی احداث شده است .

این بنای تاریخی شامل « کاخ شیرین » ، کاخ « خسرو » و « آتشکده » می باشد . و همچنین محوطه اطراف آن در شهر قصرشیرین به عنوان « مجموعه ساسانی » خوانده می شود

برخی از کارشناسان میراث فرهنگی معتقدند: « خسروپرویز » پادشاه ساسانی این مجموعه را برای معشوقه خود « شیرین » در منطقه خوش آب و هوا و گرمسیر قصرشیرین برای استفاده در فصل زمستان « بیلاق » بنا نهاده است از سوی دیگر بر اساس بعضی روایات محلی ، مجموعه ساسانی توسط « خسرو پرویز » به عنوان محلی خوش آب و هوا و امن به دور از جنگ و مسایل سیاسی حکومت ، برای استراحت و اقامت « شیرین » ساخته شده است .

سیک معماری این بنا سنتی است و مجموعه ساسانی و محوطه اطراف آن در حدود 78 هکتار وسعت دارد .

اطاق و بنای اصلی کاخ خسرو در مجموعه ساسانی 190 متر مربع و کاخ شیرین نیز 150 مترمربع وسعت دارد . در ابتدای کاخ شیرین بنای چهار طاقی قرار دارد که به « آتشکده » معروف است و این بنا در زمینی به وسعت حدود 25 مترمربع و با چهار دروازه در طرفین آن احداث شده است . در چهار گوشه اطاق آتشکده گوشواره‌های طاقی شکلی وجود داشته که متاسفانه این چهار اثر زیبای هنری بر اثر مرور زمان از بین رفته است . سقف این بنا گنبدی شکل بوده و به نظر می‌رسد که در اطراف اطاق راهروهایی نیز وجود داشته که به مرور زمان از بین رفته‌اند .

عرض دهانه این آتشکده بیش از 16 مترمربع است و درب آن از سنگ تراشیده شده که در ساخت بنا از مخلوط ماسه و آهک استفاده شده است

خسروپرویز « فصل زمستان را همراه « شیرین » (که از او به عنوان برادرزاده بانوی ارمن یاد می‌شود) در این مجموعه در منطقه گرمسیری قصرشیرین به استراحت ، شکار و تفریح می‌پرداخت . منطقه قصرشیرین در مسیر بزرگترین محور ارتباطی آسیا « راه ابریشم » قرار داشته و به همین لحاظ از رونق اقتصادی خاصی بهره‌مند بوده است

باستان شناسان در جستجوی هویت بنای چهارطاقی قصر شیرین

فرضیه باستان شناسان و پژوهشگران درباره آتشکده چهارطاقی یا چهارتاقی در قصر شیرین کرمانشاه به اثبات نرسیده است ، اگرچه هیچ دلیلی برای رد کردن ادعای باستان شناسان پیشین در مورد ساسانی و مذهبی بودن بنا وجود ندارد، با این وجود باستان شناسان امروز با فرضیه دیگری مبنی بر ساخت این بنا در دوران اسلامی مواجهند. آتشکده چهارتاقی، کاخ خسرو، بان قلعه و کاروانسرای صفوی از آثاری بودند که در اثر جنگ به طور کامل یا نیمه کامل ویران شدند.

میراث استان ها _ فرضیه باستان شناسان و پژوهشگران درباره آتشکده چهارطاقی یا چهارتاقی در قصر شیرین کرمانشاه به اثبات نرسیده. گر چه هیچ دلیلی نیز برای رد کردن ادعای باستان شناسان پیشین در مورد ساسانی و مذهبی بودن بنا وجود ندارد با این وجود باستان شناسان امروز با فرضیه دیگری مبنی بر ساخت این بنا در دوران اسلامی مواجهند.

قصر شیرین، در استان مرزی کرمانشاه، در طول 8 سال دفاع مقدس، یکی از شهرهایی بود که تقریباً به طور کامل ویران شد. آثار تاریخی این شهرستان هم مانند خانه های مردمان کرمانشاه آسیب های فراوانی دیدند. آتشکده چهارتاقی، کاخ خسرو، بان قلعه و کاروانسرای صفوی از آثاری بودند که در اثر جنگ به طور کامل یا نیمه کامل ویران شدند.

ستاد بازسازی مناطق جنگی در طول سال هایی که به آواربرداری، ساخت و ساز و سامان دهی وضعیت آسیب دیدگان جنگ مشغول بود، از کنار بناها و آثار تاریخی نیز به سادگی نگذشت. گروهی متشکل از متخصصین تاریخ و باستان شناسی، در بهار 68 عازم کرمانشاه شد تا آثار تاریخی این منطقه را بازشناسی کنند.

نخستین فعالیت انجام شده روی بنای چهارطاقی تنها به خالی کردن محوطه بنا از آوار و خاک برداری و حفاری اولیه محدود شد. سال 1370 حفاری های وسیع تری در داخل و خارج از محوطه چهارتاقی صورت گرفت. حفاری های انجام شده تردیدی را برای باستان شناسان در زمینه تاریخ گذاری و نوع کاربری بنا ایجاد کرد.

ناصر نوروز زاده چگینی، مسئول بخش تاریخ پژوهشکده باستان شناسی که در حال حاضر برای انجام فعالیت پژوهشی و حفاری در قصر شیرین برنامه ریزی می کند، درباره بنای چهارطاقی به «میراث خبر»، گفت: «این بنا از سنگ و ملات گچ ساخته شده و دارای گنبد خانه مرکزی است. گنبد بنا آجری است.

چهار درگاه، ورود به بنا را امکان پذیر می کند. اطراف گنبدخانه نیز راهرو یا رواقی قرار گرفته است. حیاط مرکزی و حیاط هایی که در طرفین آن قرار گرفته بودند، طبق نقش های پیشین بنا وجود داشته و قبل از انقلاب تخریب شده بودند.»

حفاری های انجام شده در بنای چهارقاپی، اطلاعات متفاوتی از نظر معماری و تاریخ گذاری اثر در اختیار کارشناسان قرار می دهد. ناصر چگینی، که در سال های پس از جنگ، بنای معروف به آتشکده چهارقاپی را از آوار زدوده بود، درباره این اطلاعات گفت: «این بنا از نظر معماری و نحوه چیدمان سنگ ها برای بررسی ساخت و ساز و معماری در اواخر دوره ساسانی و اوایل اسلامی، بنایی با اهمیت و شاخص است. نوع چیدمان سنگ ها در این بنا و نحوه کاربری سنگ و گچ در آن، ویژگی اصلی این بنا در مقایسه با سایر بناهای هم دوره یا قبل تر است. قطر دایره گنبد این بنا نیز نسبت به سایر گنبدهای هم دوره یا نزدیک به این زمان، بزرگ تر است. گوشواره های از بین رفته آن نیز می توانست اطلاعات ارزشمندی در مورد نوع گوشواره ها در سایر آثار ساسانی در اختیار پژوهشگران قرار دهد. اما حفاریات محدود ما در این منطقه، تردیدی را در زمینه ساسانی بودن بنا به وجود آورده است. البته هنوز دلیلی برای رد کردن نظریات پیشین وجود ندارد و حفاری های آینده می تواند اطلاعات بیشتری در اختیار ما قرار دهد. اما کشف رواق ها و ستون ها در محوطه پیرامونی اثر و مقایسه آن با بنایی مانند کاخ اخیدر (اخیدر) در شمال بغداد، اسلامی بودن بنا را محتمل می سازد.»

آتشکده ساسانی یا کاخ اوایل اسلامی چهارتاقی یا چهارقاپی، جزو مجموعه آثاری طبقه بندی شده است که در محور کرمانشاه به قصرشیرین قرار دارد. در حال حاضر این محور، به عنوان پروژه ای ملی تعریف شده است.

تاکنون حریم این بنا شناسایی و حفاظت شده است و باستان شناسان تلاش می کنند تا قدمت و نوع کاربری اثر را روشن تر نمایند. پاییز یا زمستان امسال «ناصر نوروز زاده چگینی» سرپرستی هیاتی را بر عهده خواهد داشت که با کاوش های خود در این منطقه هویت واقعی بنای معروف به آتشکده چهارقاپی را مشخص خواهند کرد.

بنای تاریخی چهارقاپی احتمالاً همزمان با نفوذ عثمانی ها در این منطقه به این نام خوانده شده است. این بنا در قرون چهارم و پنجم هجری قمری از سوی دامداران و صنعتگران به عنوان سکونت گاه کوتاه مدت مورد استفاده بوده است. رسیدگی به سایر بناها و آثار قصرشیرین و کرمانشاه، بستگی به چگونگی پیشرفت کار در بنای چهارتاقی دارد.

تهران_۱۳ اسفند ۱۳۸۳_ میراث خبر:

گروه استان ها: متراژ دقیق زمین های موجود در محور ساسانی کرمانشاه - قصر شیرین، مالکین هر قطعه زمین یا ملک و نوع کاربری آنها با تهیه نقشه های توپوگرافی که در این محور در حال تهیه است، مشخص می شود.

این اقدام، آزادسازی حریم آثار متعدد این محور و جلوگیری از انجام تخلف در حریم آثار تاریخی را در آینده ساده تر می کند.

«یوسف مرادی» مدیر پروژه بزرگ محور ساسانی کرمانشاه - قصرشیرین، درباره اقدامات انجام شده برای نقشه برداری و مستندنگاری دقیق زمین های موجود در این محور گفت: «نقشه های توپوگرافی در حال تهیه از این منطقه، تمام عوارض سطح زمین را در مقیاس های 1:100، 1:200، 1:500، 1:2000 و 1:5000 در اختیار ما قرار می دهد. به این ترتیب مطالعه آثار مختلف موجود در این محور به سادگی امکان پذیر خواهد بود. نقشه های کاداستر نیز نوع کاربری زمین ها، متراژ دقیق آنها و مالکین هر یک را مشخص می کند.»

به گفته «مرادی»، نقشه های کاداستر، یکی از بهترین راه های مستندسازی کامل یک منطقه به شمار می رود. از طریق این نقشه، نوع کاربری زمین ها اعم از مسکونی، تجاری، زراعی یا بایر بودن آنها، همچنین متراژ دقیق هر یک، مالکیت آنها و سایر مشخصات موردنیاز در اختیار کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری قرار می گیرد.

بنای پاتاقی یا ویژهمنیژه، کاخ خسرو یا عمارت اعیانی قصر شیرین، سیستم آبرسانی فیروزآباد، آتشکده چهارقاپی و مجموعه بان قلعه، از جمله آثار محور ساسانی کرمانشاه - قصر شیرین محسوب می شوند.

تهیه نقشه از این آثار، تا پایان سال جاری به اتمام می رسد و به تکمیل پرونده ثبت جهانی این آثار کمک

خواهد کرد

گروه استان‌ها: بنای تاریخی بام قلعه قصرشیرین که به دلیل بی‌توجهی در طول سال‌های گذشته و تبدیل شدن به بازار میوه و تر بار آسیب‌های زیادی دیده بود، سامان‌دهی و مرمت شد.

بنای ساسانی بام قلعه از بناهای شاخص محور تاریخی کرمانشاه _ قصرشیرین است که در شهر قصر شیرین و روی سکویی جای گرفته است.

«داریوش فرمانی»، مدیر سازمان میراث فرهنگی و گردشگری قصر شیرین، گفت: «باتوجه به اینکه شهرداری عرصه این قلعه تاریخی را به بازار میوه فروشان واگذار کرده بود با پیگیری‌هایی که از طریق مراجع قضایی انجام دادیم توانستیم بازار را آزاد سازی کرده و کار سامان‌دهی آن را انجام دهیم.»

وی با اشاره به اینکه این بنا و اطراف آن به به حلبی‌آباد تبدیل شده بود، گفت: «کار سامان‌دهی این بنا شامل دیوارکشی، نرده‌کشی، نظافت، شن‌ریزی و نقشه‌برداری قلعه بود.»

کار سامان‌دهی بنای بام قلعه هفته گذشته به پایان رسید.

با توجه به اینکه این بنا در سال‌های گذشته آسیب‌های فراوان دیده و هیچ‌گونه مطالعه‌ای در آن انجام نشده است کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری کاوش در این قلعه ساسانی را دستور کار قرار داده‌اند

در کاربری مذهبی و ساسانی بودن این آتشکده تردید است. در این محوطه اراضی برای ساخت آپارتمان انتخاب شده و پی آن را نیز حفاری کرده بودند که ادامه این کار از سوی سازمان میراث فرهنگی متوقف شد.

میراث‌خبر، گروه استان‌ها _ آتشکده چهارقاپی قصر شیرین پس از اتمام عملیات سامان‌دهی محوطه بنا، برای کاوش احتمالی در زمستان سال جاری آماده شد. در حال حاضر سنگ‌سازی‌های زمان جنگ تحمیلی 8 ساله به جز یک مورد به عنوان میراث دفاع مقدس از محدوده این سازه ساسانی یا اسلامی حذف شده‌اند.

آتشکده چهارقاپی یا چهارتاقی قصر شیرین، جزو آثاری است که در جریان جنگ تحمیلی آسیب‌های فراوانی دیده است. این بنا که در کاربری مذهبی و دوره ساسانی آن تردید وجود دارد، هم‌اکنون از تمامی عناصر زاید پاک‌سازی شده و برای کاوش‌های احتمالی آماده شده است.

«یوسف مرادی» مدیر پروژه بزرگ محور ساسانی کرمانشاه _ قصر شیرین درباره اقدامات انجام شده برای سامان‌دهی این بنا گفت: «از زمان جنگ تحمیلی 8 ساله بقایای سنگ‌سازی عراقی‌ها در این بنا وجود داشت. در حال حاضر تنها یک سنگ به عنوان میراث دفاع مقدس تخریب شده است. این سنگ از بیرون محوطه قابل دیدن نیست و در نقطه‌ای واقع شده که با آغاز فعالیت‌های کاوش، می‌تواند به عنوان انبار یا محل اقامت مسئولان حفاری مورد استفاده قرار گیرد.»

در طول سال‌های پس از جنگ نیز ساختمان‌سازی در نقاط مختلف کرمانشاه از جمله قصرشیرین رونق گرفت. در این فعالیت‌ها، توجه خاصی به آثار تاریخی _ فرهنگی نمی‌شد. به‌طور مثال در محوطه آتشکده چهارقاپی، محوطه‌ای را برای ساخت آپارتمان انتخاب کرده و پی آن را نیز حفاری کرده بودند که ادامه این کار از سوی سازمان میراث فرهنگی متوقف شد. در سال جاری آخرین بقایای پی‌ریزی و آرماتوربندی‌های ایجاد شده در این محوطه جمع‌آوری شدند. علف‌های هرز محوطه نیز پاک‌سازی شد.

در صورتی که اعتبار کافی در اختیار قرار گیرد و مشکلی برای انجام فعالیت کاوش پیش نیاید، حفاری در این بنا ادامه خواهد یافت.»
وجود شواهدی از نوع معماری اوایل اسلامی، تردیدی را در ساسانی بودن این بنا به وجود آورده است. حفاری های سال جاری، به این شک و تردیدها پایان می دهد.
آتشکده چهارقاپی، از سنگ و ملات گچ ساخته شده و دارای گنبدخانه مرکزی است. این بنا از نظر معماری و نحوه چیدمان سنگ ها برای بررسی ساخت و ساز و معماری در اواخر دوره ساسانی و اسلامی است

قصه قصرشیرین

□ نویسنده: کاظمی اصغر .

تعداد صفحات: 26

شابک: -964-471-685x قطع: جیبی پالتویی

نوبت چاپ: چاپ اول: 1381

معرفی کتاب: کتاب حاضر، داستان کوتاهی درباره حمله عراق به «قصرشیرین» در زمان «جنگ ایران و عراق» است.

در این کتاب، پس از معرفی موقعیت جغرافیایی و تاریخی قصرشیرین، ماجرای حمله دشمن، صبر و مقاومت مردم قصر شیرین، اشغال شهر در تاریخ سوم مهرماه 1359 و نحوه آزادی آن توسط رزمندگان ایرانی بازگو شده است.

وقتی قصر شیرین به اشغال نیروهای عراقی درمی آید صدام از شهر بازدید می کند و پرچم عراق در جای جای شهر نصب می شود. پس از مدت کوتاهی تعدادی از مقامات دولتی ایران، از جمله روحانی و قاضی قصرشیرین که اسیر عراقی ها هستند، اعدام می شوند.

از همان ماه اول جنگ، خلبانان هوانیروز، نیروهای سپاه و بسیج حملات خود را آغاز می کنند و در طی دو سال اشغال قصر شیرین، چند عملیات برای آزادسازی آن انجام می دهند.

در زمستان رزمندگان ایرانی در يك حمله بزرگ، بخشی از کوهبازی دراز از ارتفاعات مشرف به قصر شیرین را آزاد می کنند. عملیات دوم بازی دراز در بهار 1360 انجام می شود ... بالاخره در تابستان 1361، قصر شیرین آزاد می گردد.

این کتاب توسط دفتر ادبیات و هنر مقاومت واحد کودک و نوجوان تدوین و با جلد شمیم منتشر شده است.

<http://qasreshirin.blogfa.com>